

การประเมินแผนยุทธศาสตร์สุขภาพ จังหวัดขอนแก่น ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2561-2565)

EVALUATION OF STRATEGIC HEALTH PLANNING KHON KAEN PROVINCE FOR A PERIOD OF 5 YEARS, 2018-2022

Received: August 31, 2023

Revised: November 07, 2023

Accepted: January 07, 2024

วรินทร์ทิพย์ ศรีกงพลี^{1*}

Varinthip Srikongphlee^{1*}

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินแผนยุทธศาสตร์สุขภาพจังหวัดขอนแก่น ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2561-2565) โดยใช้ CIPP Model เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย คณะกรรมการวางแผนและประเมินผลด้านสาธารณสุข จังหวัดขอนแก่น ผู้รับผิดชอบตัวชี้วัดระดับ จังหวัด อำเภอ และผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล รวม 203 คน และประเมินผล การดำเนินงานยุทธศาสตร์สุขภาพ จำนวน 31 ตัวชี้วัด เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านบริบท ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = 0.63) รองลงมา คือ ด้านกระบวนการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.12, S.D. = 0.65) ด้านปัจจัยนำเข้า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.99, S.D. = 0.65) โดยด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า บุคลากรไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานตาม บุคลากรได้รับการพัฒนาความรู้ทางวิชาการที่ สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการ และสนับสนุนประเด็นยุทธศาสตร์

ผลการประเมินตัวชี้วัด จำนวน 31 ตัวชี้วัด บรรลุผล จำนวน 20 ตัวชี้วัด คิดเป็นร้อยละ 68.97 ไม่บรรลุผล จำนวน 9 ตัวชี้วัด คิดเป็นร้อยละ 31.03 ตัวชี้วัดที่เป็นเป้าหมายสูงสุด จำนวน 2 ตัวชี้วัด คือ อายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด และอายุคาดเฉลี่ยของการมีสุขภาพดี ไม่บรรลุตามเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ (1) พัฒนาระบบสนับสนุนการดำเนินงาน การกำกับติดตามและประเมินผลให้มี ประสิทธิภาพ (2) ควรมีการปรับยุทธศาสตร์สุขภาพให้สอดคล้องกับภารกิจปัจจุบัน เพื่อรองรับ การถ่ายโอนภารกิจบริการสุขภาพปฐมภูมิไปยังองค์การบริหารส่วนจังหวัด

คำสำคัญ: การประเมินผล , แบบจำลอง CIPP, แผนยุทธศาสตร์สุขภาพ

¹ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น

Khon Kaen Provincial Health Office

*Corresponding author E-mail: Varintaras@gmail.com

Abstract

The purpose of this research was to evaluate the Khon Kaen Provincial Health Strategic Plan for 5 years (2018-2022) using the CIPP Model as a research framework. The sample consisted of 203 people, including the Khon Kaen Provincial Health Planning and Evaluation Committee, provincial, district, and sub-district health promotion hospital indicator managers. The researchers evaluated the performance of 31 health strategic plan indicators. Data were collected using questionnaires and interviews. Data were analyzed using descriptive statistics.

The results showed that the average score for the context was the highest ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = 0.63), followed by the process ($\bar{X}$ = 4.12, S.D. = 0.65), and the input ($\bar{X}$ = 3.99, S.D. = 0.65). The input factor found that there was insufficient staff for the work, budget support for the implementation was inadequate, and staff received academic knowledge development that was consistent with the action plan and supported the strategic issues.

The results of the evaluation of 31 indicators showed that 20 indicators (68.97%) were achieved and 9 indicators (31.03%) were not achieved. Two of corporate indicators, namely the average life expectancy at birth and the average life expectancy of good health, were not achieved.

Recommendations: 1) Develop an effective system to support operations, supervision, monitoring, and evaluation. 2) Adjust the health strategic plan to be consistent with current missions to support the transfer of primary health care missions to provincial administrative organizations.

Keywords: Evaluation, CIPP Model, Health Strategic Planning

บทนำ

กระทรวงสาธารณสุข ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (ด้านสาธารณสุข)⁽¹⁾ ตามนโยบายรัฐบาลที่จะนำประเทศไทยก้าวสู่ Thailand 4.0 เพื่อรองรับอนาคตที่มีความเป็นสังคมเมือง สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งในการดำเนินงานได้กำหนดแผนเป็น 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การปฏิรูประบบสุขภาพ ระยะที่ 2 เป็นการสร้างความเข้มแข็ง ระยะที่ 3 ดำเนินการให้เกิดความยั่งยืน และระยะที่ 4 ประเทศไทยจะเป็นผู้นำด้านการแพทย์และสาธารณสุข 1 ใน 3 ของเอเชีย เมื่อสิ้นแผนในปี 2579 โดยมีเป้าหมาย คือ “ประชาชนสุขภาพดี เจ้าหน้าที่มีความสุข ระบบสุขภาพยั่งยืน” ภายใต้ยุทธศาสตร์ความเป็นเลิศใน 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ยุทธศาสตร์ด้านส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค และคุ้มครองผู้บริโภค เป็นเลิศ (PP&P Excellence) 2) ยุทธศาสตร์บริการเป็นเลิศ (Service Excellence) 3) ยุทธศาสตร์บุคลากรเป็นเลิศ (People Excellence) และ 4) ยุทธศาสตร์บริหารเป็นเลิศด้วยธรรมาภิบาล (Governance Excellence) เพื่อให้หน่วยงานในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ ระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ. 2560-2564) เป็นระยะแรก

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น ได้จัดทำแผนที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในอีก 20 ปีข้างหน้า ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (ด้านสาธารณสุข) พ.ศ. 2560-2579 ของกระทรวงสาธารณสุข⁽¹⁾ เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงานในการพัฒนาระบบสุขภาพเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสิ่งแวดล้อม ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์สุขภาพจังหวัดขอนแก่น ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2560-2564)⁽²⁾ และมีการปรับแผนให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัด พ.ศ. 2563-2565 เป้าหมายเพื่อพัฒนาหน่วยงานด้านบริหาร วิชาการ และบริการให้มีคุณภาพ ตามวิสัยทัศน์ “เมืองแห่งสุข ภาวะเข้มแข็ง ศูนย์กลางความเป็นเลิศทางการแพทย์ระดับประเทศ ประชาชนสุขภาพดีด้วยตนเอง”⁽³⁾ โดยได้มีการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น จนถึงสิ้นสุดแผนในระยะ 5 ปี

การประเมินผล เป็นกระบวนการสำคัญที่บ่งชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จของการดำเนินโครงการนั้นว่าเป็นไปตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ รวมถึงปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลกระทบทำให้การดำเนินงานไม่เป็นไปตามเป้าหมาย มีความคลาดเคลื่อนจากแผนที่วางไว้ เพื่อนำผลจากการประเมินมาพิจารณาในการปรับปรุงแผน หรือแก้ไขตามประเด็นปัญหา หรือปัจจัยที่ส่งผลกระทบซึ่งมีหลายปัจจัย การบรรลุเป้าหมายความสำเร็จของโครงการต้องพิจารณาทั้งด้านผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบร่วมด้วย โดยใช้แบบจำลอง CIPP⁽⁴⁾ วิธีประเมินบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ (Context-Input-Process-Product) ได้นำแนวคิดเชิงระบบมาใช้ในการตัดสินใจ 4 ประเภทซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของการประเมินและการตัดสินใจแต่ละประเภท ดังนี้ 1) การประเมินบริบท (Context Evaluation) เพื่อการตัดสินใจในการวางแผน (Planning Decisions) เกี่ยวกับการเลือกเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายโครงการ 2) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)

เพื่อการตัดสินใจในการกำหนดโครงสร้าง (Structuring Decisions) เกี่ยวกับการกำหนดยุทธวิธีหรือวางแผนงานหรือการดำเนินงาน 3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เพื่อการตัดสินใจในการนำไปปฏิบัติ (Implementing Decisions) เกี่ยวกับการเปลี่ยนยุทธวิธีหรือการดำเนินงานให้เหมาะสม 4) การประเมินผลลัพธ์ (Product Evaluation) เพื่อการตัดสินใจในการทบทวน (Recycling Decisions) เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหรือคงหรือขยายหรือยุบหรือเลิกโครงการ^(5,6)

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีการประเมินผลแผนยุทธศาสตร์สุขภาพ ทั้งในระดับกระทรวง และจังหวัด กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข⁽⁷⁾ ประเมินยุทธศาสตร์โดยใช้รูปแบบ CIPP Model ทำการศึกษา 3 ด้าน ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า พบว่า ปัจจัยนำเข้า ด้านบุคลากรเพียงพอต่อการปฏิบัติงานในระดับปานกลาง การรับรู้เกี่ยวกับนโยบายการมีศักยภาพด้านเทคโนโลยี เพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน ความรู้ ความสามารถในการจัดทำแผนระดับมาก ด้านงบประมาณ มีการสนับสนุนงบประมาณ ในระดับปานกลาง และมีการติดตามการใช้จ่ายงบประมาณในระดับมาก ตัวชี้วัดสำคัญที่ประเมิน 59 ตัว บรรลุ 24 ตัวชี้วัด ร้อยละ 40.7 ไม่บรรลุตัวชี้วัด จำนวน 35 ตัวชี้วัด ร้อยละ 59.30 คือ ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมสุขภาพป้องกันโรคและภัยสุขภาพเป็นเลิศ และระบบบริการเป็นเลิศ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น ประเมินผลแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสุขภาพ ปี 2562 พบว่า แผนมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านสาธารณสุข ด้านปัจจัยนำเข้า มีงบประมาณเพียงพอ มีการถ่ายทอดนโยบายไปสู่ผู้ปฏิบัติทุกระดับ มีการติดตามประเมินผล ปีละ 2 ครั้ง ผลการดำเนินงานผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 73.33 และไม่ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 26.67 ปัญหาและอุปสรรค สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ เพื่อการดำเนินงาน ขาดการเชื่อมโยงข้อมูลจากฐานข้อมูลต่างๆ⁽⁷⁾

ดังนั้น จึงได้มีการประเมินผลความสำเร็จด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์ ตามเป้าหมาย ตัวชี้วัด ที่กำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์สุขภาพ จังหวัดขอนแก่น ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2561-2565) เพื่อสะท้อนถึงปัญหาอุปสรรคและความต้องการในการดำเนินงานแผนงาน โครงการ กิจกรรม และหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงาน รวมทั้งเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านการถ่ายโอนภารกิจด้านการสร้างเสริมสุขภาพป้องกันโรคและภัยสุขภาพ ให้แก่องค์กรบริหารส่วนจังหวัด เพื่อนำผลไปใช้ในการพัฒนาและจัดทำแผนในระยะถัดไป

วัตถุประสงค์การวิจัย (Objective)

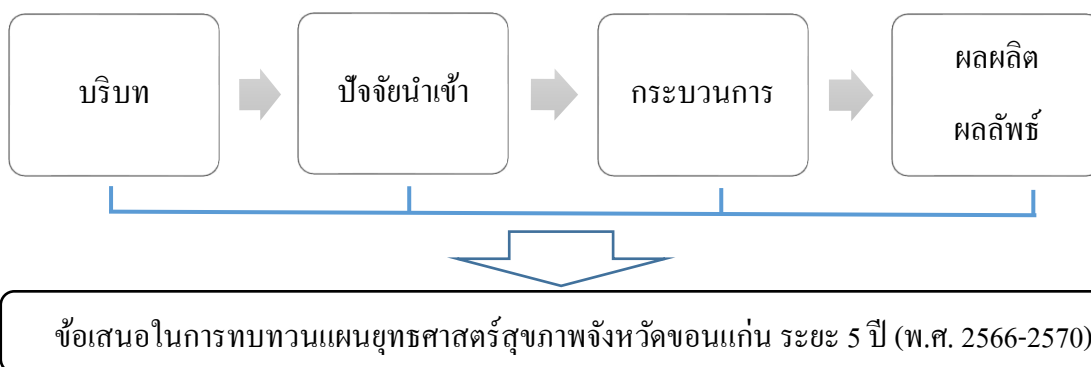
1. เพื่อประเมินผลแผนยุทธศาสตร์สุขภาพจังหวัดขอนแก่น ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2561-2565) ด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์

2. เพื่อจัดทำข้อเสนอในการทบทวนแผนยุทธศาสตร์สุขภาพจังหวัดขอนแก่น ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570)

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบการประเมินผลแผนยุทธศาสตร์สุขภาพจังหวัดขอนแก่น ประเมินผลโดยใช้รูปแบบ CIPP Model ศึกษา 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) การประเมินด้านบริบท 2) การประเมินด้านปัจจัยนำเข้า 3) การประเมินด้านกระบวนการดำเนินงาน และ 4) การประเมินด้านผลผลิต ผลลัพธ์

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ เป็นการวิจัยเชิงประเมินผล (Evaluation Research) เพื่อประเมินผลความสำเร็จด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์ ตามเป้าหมาย ตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์สุขภาพ จังหวัดขอนแก่น ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2561-2565) และจัดทำข้อเสนอในการทบทวนแผนยุทธศาสตร์สุขภาพจังหวัดขอนแก่น ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การประเมินบริบท ปัจจัยนำเข้าและกระบวนการแปลงแผนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามผ่าน Google form

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินผลผลิต ผลลัพธ์ เก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากการรายงานผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัด ข้อมูลในระบบฐานข้อมูลสุขภาพ (Health Data Center) นำมาวิเคราะห์และสัมภาษณ์ ผู้รับผิดชอบตัวชี้วัดระดับจังหวัด อำเภอ เพื่อสาเหตุปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานไม่ผ่านเกณฑ์ และมาตรการแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เพื่อให้ได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษา ประกอบด้วย คณะกรรมการวางแผนและประเมินผลด้านสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น เป็นผู้บริหาร/หัวหน้ากลุ่มงานในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น 20 คน

ผู้รับผิดชอบงาน/ตัวชี้วัดยุทธศาสตร์ในระดับจังหวัด จำนวน 53 คน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลศูนย์
โรงพยาบาลทั่วไป โรงพยาบาลชุมชน 26 คน สาธารณสุขอำเภอ จำนวน 26 คน หัวหน้ากลุ่มงานหรือ
ผู้รับผิดชอบงานยุทธศาสตร์และแผนงาน โรงพยาบาล 26 คน และสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ 26 คน
ผู้แทนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 248 คน รวมทั้งสิ้น 425 คน คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง
โดยใช้สูตรการคำนวณกรณีทราบประชากร เพื่อประมาณค่าเฉลี่ย⁽⁹⁾

$$n = \frac{NZ^2 \alpha / 2\sigma^2}{e^2 (N-1) + Z^2 \alpha / 2\sigma^2}$$

$$n = 425 (1.96)^2 (0.50)^2$$

$(0.05)^2 (425-1) + (1.96)^2 (0.50)^2 = 202.02$ เมื่อ n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง N = ประชากรที่ศึกษา
 $Z \alpha / 2$ = ค่ามาตรฐานได้โค้งปกติที่ระดับความเชื่อมั่นที่ 95% = 1.96 e = ค่าความคาดเคลื่อนของ
ค่าเฉลี่ยที่ยอมให้เกิดขึ้นได้ = 0.05 σ = ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอ้างอิงจากการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยใช้
ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจากการทดลองใช้แบบสอบถาม = 0.50 ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 203 คน
โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้ ผู้บริหาร/หัวหน้ากลุ่มงานในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น
จำนวน 20 คน ผู้รับผิดชอบตัวชี้วัด ระดับจังหวัด จำนวน 54 คน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลศูนย์
โรงพยาบาลทั่วไป และโรงพยาบาลชุมชน จำนวน 26 คน สาธารณสุขอำเภอ จำนวน 26 คน
ผู้รับผิดชอบงานยุทธศาสตร์และแผนงานของโรงพยาบาล จำนวน 26 คน ผู้แทนผู้อำนวยการ
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ และผู้รับผิดชอบงานยุทธศาสตร์ อำเภอละ 2 คน จำนวน 52 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ข้อมูลเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถาม ในการประเมินผลแผนยุทธศาสตร์
สุขภาพจังหวัดขอนแก่น ในรูปแบบ Google form ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถาม
ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยนำเข้า บริบท ปัจจัยนำเข้า การนำไปสู่การปฏิบัติ รวบรวมข้อมูล
ผลผลิต ใช้แบบบันทึกข้อมูลตัวชี้วัดในการประเมินผล โดยกลุ่มตัวอย่างต้องมีประสบการณ์ทำงาน
มากกว่า 1 ปี ไม่อยู่ระหว่างลาศึกษาต่อ หรือลาคลอดบุตร

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้บริหารและ
ผู้รับผิดชอบตัวชี้วัด ในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล โดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง
ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย ผู้บริหารในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น ผู้อำนวยการ
โรงพยาบาล สาธารณสุขอำเภอ จำนวน 2 คน หัวหน้ากลุ่มงานในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
ขอนแก่น ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และผู้รับผิดชอบตัวชี้วัดในสำนักงาน
สาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน หาค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (Index of Item-Objective Congruence : IOC) ผลการประเมินเครื่องมือประเมินแบบสอบถาม (Questionnaire) รวมเท่ากับ 1.0 ตรวจสอบความเที่ยงของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบแก้ไขและปรับปรุงไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายจำนวน 30 คน คำนวณหาความเที่ยงของแบบสอบถาม โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาช (Cronbach's Alpha Coefficient) ค่าความเที่ยงแบบสอบถามโดยรวม ได้เท่ากับ 0.96

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้อง ความครบถ้วนของแบบสอบถาม จาก Google Form
2. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยแปลผลระดับความคิดเห็นตามลักษณะข้อคำถามเป็นคำถามแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยเลือกตอบเพียงคำตอบเดียว มีเกณฑ์ให้คะแนนดังนี้ คะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00 = มากที่สุด 3.21-4.20 = มาก 2.61-3.20 = ปานกลาง 1.81-2.60 = น้อย 1.00-1.80 = น้อยที่สุด⁽¹⁰⁾
3. ข้อมูลคุณภาพ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดหมู่ประเด็นจากนั้นผู้วิจัยสรุปประเด็นและนำเสนอในเชิงพรรณนา

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น เลขที่ REC 036/2566 เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2566 โดยผู้วิจัยได้แจ้งวัตถุประสงค์ในการวิจัยและสอบถามความสมัครใจของกลุ่มตัวอย่างก่อนการเข้าร่วมวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการประเมิน ด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์

1.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 72.82 เป็นเพศชายร้อยละ 27.18 อายุ 50-60 มากที่สุด ร้อยละ 73.30 รองลงมา คือ 40-49 ปี ร้อยละ 19.90 การศึกษาส่วนใหญ่จบสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 73.79 ปริญญาตรี ร้อยละ 25.24 ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานมากกว่า 20 ปี ร้อยละ 77.67 รองลงมา คือ 16-20 ปี ร้อยละ 15.53 ช่องทางในการรับรู้นโยบาย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น จากการประชุมถ่ายทอดนโยบายมากที่สุด ร้อยละ 90.29 ด้านบริบท พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = 0.64)

1.2 ประเมินผลด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์ ผลการประเมิน พบว่า แผนยุทธศาสตร์สุขภาพ มีความสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ชาติ นโยบายรัฐบาล ($\bar{X} = 4.54$, S.D.= 0.54) แผนยุทธศาสตร์สุขภาพ มีความครอบคลุมยุทธศาสตร์ความเป็นเลิศ 4 ด้าน ของกระทรวงสาธารณสุข ($\bar{X} = 4.63$, S.D.= 0.55) การจัดทำแผนยุทธศาสตร์สุขภาพจังหวัด มีการวิเคราะห์ ข้อมูลประกอบ เพื่อกำหนดตัวชี้วัดและเป้าประสงค์ที่ตอบสนองพันธกิจ ($\bar{X} = 4.45$, S.D.= 0.54) กระบวนการ จัดทำแผนยุทธศาสตร์ มีแนวทางส่งเสริม และกระตุ้นให้เกิดการสร้างนวัตกรรม ($\bar{X} = 4.41$, S.D.= 0.66) แผนยุทธศาสตร์สุขภาพจังหวัด มีการกำหนดเป้าหมายตัวชี้วัด มาตรการและตัวชี้วัด ที่สามารถนำไป ปฏิบัติได้อย่างชัดเจน ($\bar{X} = 4.16$, S.D.= 0.68) ด้านปัจจัยนำเข้า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.99$, S.D.= 0.65) ผู้รับผิดชอบในการจัดทำแผนมีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในการจัดทำแผน ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.09$, S.D.= 0.69) ด้านกระบวนการ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$, S.D.= 0.65) หน่วยงานมีการกำกับติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผน รายไตรมาส ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.24$, S.D.= 0.67) นอกนั้นอยู่ในระดับมาก ภาพรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D.= 0.58) โดยด้านปัจจัยนำเข้าพบว่ามีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 3 ลำดับ ได้แก่ มีบุคลากรไม่เพียงพอ ต่อการปฏิบัติงาน การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานตามภารกิจ บุคลากรได้รับการพัฒนา ความรู้ทางวิชาการที่สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการและสนับสนุนประเด็นยุทธศาสตร์

ตารางที่ 1 ระดับความคิดเห็นด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า และกระบวนการ

ความคิดเห็น	ผลการประเมิน		
	$\bar{X}$	SD	แปลผล
1.ด้านบริบท	4.25	0.63	มากที่สุด
2.ด้านปัจจัยนำเข้า (บุคลากร งบประมาณ เทคโนโลยี)	3.99	0.65	มาก
3.ด้านกระบวนการ	4.12	0.65	มาก
ผลรวมการประเมินทั้ง 3 ด้าน	4.10	0.73	มาก

จังหวัดขอนแก่น มีการคัดเลือกตัวชี้วัดที่มีความสำคัญและส่งผลถึงพันธกิจ (Mission) ให้สัมฤทธิ์ผลตามวิสัยทัศน์ (Vision) และเป้าประสงค์ขององค์กร (Corporate Goal) ภายใต้แผน ยุทธศาสตร์สุขภาพจังหวัดขอนแก่น ในระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2561–2565) ประกอบด้วย 4 ประเด็น ยุทธศาสตร์ 13 เป้าประสงค์ 45 ตัวชี้วัด โดยคัดเลือกตัวชี้วัดในการประเมินผล จำนวน 29 ตัวชี้วัด และ ตัวชี้วัดที่เป็นเป้าหมายสูงสุดจำนวน 2 ตัวชี้วัด รวม 31 ตัวชี้วัด

ผลการประเมิน พบว่า ยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างเสริมสุขภาพ เฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรค พัฒนาการคุ้มครองผู้บริโภคและการจัดการสิ่งแวดล้อม ให้มีประสิทธิภาพ มีตัวชี้วัดจำนวน 11 ตัวชี้วัด บรรลุผล จำนวน 6 ตัวชี้วัด ร้อยละ 54.55 ไม่บรรลุผล จำนวน 5 ตัวชี้วัด ร้อยละ 45.45 ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาคุณภาพสถานบริการตามมาตรฐานลดความแออัด และจัดระบบบริการในเครือข่ายแบบไร้รอยต่อ มีตัวชี้วัดจำนวน 10 ตัวชี้วัด บรรลุผล จำนวน 6 ตัวชี้วัด ร้อยละ 60 ไม่บรรลุผล จำนวน 4 ตัวชี้วัด ร้อยละ 40 ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะมีความสุขในการทำงาน และสร้างความเข้มแข็งในภาคประชาสังคม มีตัวชี้วัดจำนวน 1 ตัวชี้วัด บรรลุผล จำนวน 1 ตัวชี้วัด ร้อยละ 100 ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาระบบบริหารจัดการทางการเงินระบบสารสนเทศและยุทธศาสตร์การวิจัย และนวัตกรรมขององค์กรเพื่อสนับสนุนการให้บริการ มีตัวชี้วัดจำนวน 11 ตัวชี้วัด บรรลุผล จำนวน 7 ตัวชี้วัด ร้อยละ 100 ตัวชี้วัดที่เป็นเป้าหมายสูงสุด จำนวน 2 ตัวชี้วัด คือ ประชาชนจังหวัดขอนแก่นมีอายุคาดเฉลี่ยไม่น้อยกว่า 80 ปี เมื่อปี พ.ศ. 2565 = 79.99 ปี และอายุคาดเฉลี่ยของการมีสุขภาพดีไม่น้อยกว่า 72 ปี เมื่อปี พ.ศ. 2565 = 68.73 ปี ไม่บรรลุตามเป้าหมาย

ตารางที่ 2 ผลการประเมินตัวชี้วัดตามแผนยุทธศาสตร์สุขภาพจังหวัดที่สอดคล้องกับตามแผนยุทธศาสตร์ชาติด้านสาธารณสุข

ยุทธศาสตร์	ตัวชี้วัด ทั้งหมด	ตัวชี้วัดที่ คัดเลือก	บรรลุเป้าหมาย (ร้อยละ)	ไม่บรรลุเป้าหมาย (ร้อยละ)
4 Excellence				
1. ด้านส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค และคุ้มครองผู้บริโภคเป็นเลิศ	16	11	6 (54.55)	5 (45.45)
2. ด้านบริการเป็นเลิศ	18	10	6 (60)	4 (40)
3. บุคลากรเป็นเลิศ	3	1	1 (100)	0
4. ด้านบริหารเป็นเลิศ	9	7	7 (100)	0
รวม	45	29	20 (68.97)	9 (31.03)

2. ข้อเสนอในการทบทวนแผนยุทธศาสตร์สุขภาพจังหวัดขอนแก่น ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570)

2.1 ข้อเสนอแนะเพื่อจัดทำแผนระยะถัดไป ควรมีการนำผลการวิเคราะห์สาเหตุปัญหาอุปสรรคเชิงลึกตัวชี้วัดที่ผ่าน มาตรการและแนวทางการแก้ไข รวมทั้งการบูรณาการจัดทำแผนยุทธศาสตร์แบบบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกำหนดเป็นวาระจังหวัดเพื่อการกำกับติดตามร่วมกัน

2.2 ข้อเสนอแนะ เพื่อการบรรลุตัวชี้วัด ด้านส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคและคุ้มครองผู้บริโภค ด้านการดูแลมารดาและทารก ต้องพัฒนาระบบการติดตาม ค้นหามารดาตั้งครรภ์ที่มีอาการผิดปกติ ตั้งครรภ์เสี่ยงเชิงรุก โดยใช้แบบประเมิน Early Warning Sign ติดตามเพื่อส่งต่อให้ได้รับการดูแลจากแพทย์เฉพาะทาง พัฒนาระบบ Fast tract ทางสูติกรรม เพื่อให้หญิงตั้งครรภ์เข้าถึงบริการอย่างรวดเร็วและปลอดภัย ผลักดันการใช้ยาในกลุ่ม Progesterone ให้กับหญิงตั้งครรภ์ที่มีประวัติเสี่ยงต่อการคลอดก่อนกำหนด การคัดกรองกลุ่มเสี่ยงมะเร็งปากมดลูก มะเร็งลำไส้ โดยสร้างการรับรู้ด้านสุขภาพ ให้การเข้าถึงการคัดกรองได้เร็วขึ้น ส่งเสริมการตรวจด้วยตนเอง (HPV Self Examination) การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ เพิ่มเป้าหมายในการคัดกรอง เพิ่มประสิทธิภาพการคัดกรอง โดยการนำผลการวิจัยจากราชวิทยาลัยมาปรับใช้ การดำเนินงานป้องกันควบคุมวัณโรค การเสียชีวิต คือยาคัดกรองล่าช้า ลดอัตราการขาดยา โดยพัฒนาการรักษาในช่วง 2 สัปดาห์แรก พัฒนาระบบ DOT และการติดตามผู้ป่วยในพื้นที่อย่างใกล้ชิด เฝ้าระวังและดูแลรักษาผู้ป่วย เน้นการค้นหาในช่วงไตรมาสที่ 1 เน้นกลุ่มสัมผัสร่วมบ้าน การดูแลรักษาผู้ป่วยภาวะติดเชื้อในกระแสเลือด พัฒนาศักยภาพแพทย์ โดยมีระบบพี่เลี้ยง (Case Manager :CM) แม่ข่ายระดับจังหวัด พัฒนาศักยภาพพยาบาล ในด้านทักษะการประเมิน SOS/News score และการผลักดันการปฏิบัติ (Nurse Driven Protocol) การหารูปแบบที่เป็นตัวอย่าง (Best Practice) ในการแก้ไขปัญหา และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนายุทธศาสตร์สุขภาพด้านบุคลากรเป็นเลิศ มีการกำหนดตัวชี้วัดระดับบุคคล เพื่อกำกับติดตามการดำเนินงาน การพัฒนาบุคลากร ควรสอดคล้องกับส่วนขาด และพัฒนาศักยภาพ การดำเนินงานในสาขาที่ปฏิบัติควรมีแผนในการส่งเสริมความก้าวหน้าที่ชัดเจน ควรจัดให้มีฝึกอบรมให้ความรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้พัฒนาตนเองและสรรหาบุคลากรที่มีสมรรถนะตรงกับตำแหน่ง

สรุปผลการวิจัย

ผลการประเมินแผนยุทธศาสตร์แผนยุทธศาสตร์สุขภาพ จังหวัดขอนแก่น ระยะ 5 ปี (พ.ศ.2561-2565) โดยใช้รูปแบบ CIPP ในการประเมิน พบว่า ด้านบริบท แผนยุทธศาสตร์สุขภาพ จังหวัดขอนแก่น มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ นโยบายรัฐบาล ยุทธศาสตร์กระทรวงสาธารณสุข และแผนพัฒนาจังหวัด มีความครอบคลุมยุทธศาสตร์ความเป็นเลิศ 4 ด้าน ของกระทรวงสาธารณสุข มีการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบ เพื่อนำมากำหนดตัวชี้วัดและเป้าประสงค์ ที่ตอบสนองพันธกิจ ในทั้งระดับจังหวัดอำเภอ กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ มีแนวทางส่งเสริม และกระตุ้นให้เกิดการสร้างนวัตกรรม มีการกำหนดเป้าหมายตัวชี้วัด มาตรการและตัวชี้วัด ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างชัดเจน ด้านปัจจัยนำเข้า ผู้รับผิดชอบในการจัดทำแผนมีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในการจัดทำแผน ในระดับมากที่สุด มีงบประมาณในการดำเนินงานเพียงพอ มีการติดตามการใช้จ่ายงบประมาณโดยผู้บริหารรายไตรมาส มีการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

ที่ทันสมัย ในการจัดทำฐานข้อมูลด้านสุขภาพ ระบบข้อมูลสนับสนุน เพื่อประกอบการปฏิบัติงานและการสื่อสาร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านกระบวนการ การนำแผนงาน โครงการไปสู่การปฏิบัติ และการกำกับติดตามประเมินผล พบว่า มีการถ่ายทอดนโยบายและแผนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติแก่ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ มีการจัดทำแผนงาน/โครงการที่ตอบสนองต่อประเด็นยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการของหน่วยงานมีการกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน และสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์สุขภาพของจังหวัด แผนปฏิบัติการของหน่วยงานสามารถดำเนินการ ได้ตามเวลาที่กำหนด มีการกำกับติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผน รายไตรมาส ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินด้านผลผลิต ผลลัพธ์ พบว่า ส่วนใหญ่การดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด ร้อยละ 68.97 ไม่บรรลุผล จำนวน 9 ตัวชี้วัด ร้อยละ 31.03 การดำเนินงานที่ยังไม่บรรลุตามเป้าหมาย คือ ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ อัตราส่วนการตายมารดา เด็ก 0-5 ปี สูงดิสเมส่วน สุขภาพวัยเรียน การคัดกรองมะเร็งปากมดลูก การคัดกรองมะเร็งลำไส้ใหญ่และไส้ตรงด้วยวิธี Fit Test ผู้ป่วยเบาหวาน ความดันโลหิตสูงที่ควบคุมระดับน้ำตาลและความดันโลหิตได้ตามเกณฑ์ ได้รับการค้นหาและ คัดกรองโรคไตเรื้อรัง ผู้ป่วย CKD ที่มีอัตราการลดลงของ eGFR<5ml /min/ 1.73m²/Yr

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการประเมินแผนยุทธศาสตร์สุขภาพจังหวัดขอนแก่นระยะ 5 ปี (พ.ศ.2561-2565) โดยใช้รูปแบบ CIPP ในการประเมิน ปัจจัยที่สนับสนุนให้การดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด พบว่า บุคลากรมีเพียงพอในการปฏิบัติงาน แตกต่างกับการประเมินของกรมอนามัยที่พบว่า กรอบอัตรากำลังของบุคลากรในทุกหน่วยงานมีค่อนข้างจำกัด ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานตามภารกิจได้อย่างจริงจัง⁽¹¹⁾ แนวทางการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานระดับพื้นที่โดยการสร้างร่วมมือการจัดการปัญหา การขาดแคลนบุคลากร โดยส่งเสริมให้ภาคีด้านสุขภาพในชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพ และไม่เห็นด้วยต่อความเพียงพอด้านงบประมาณ⁽¹²⁾ การแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และการรายงานผลดำเนินงานตามกรอบเวลา ในระดับปานกลาง บุคลากรมีความรู้ความสามารถในการจัดทำแผน การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงาน มีงบประมาณเพียงพอ มีระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัย การขับเคลื่อนแผนและการสนับสนุนของภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานและการกำกับติดตาม ในระดับมาก แต่ผลการดำเนินงานมีตัวชี้วัดส่วนใหญ่ไม่ผ่านเกณฑ์ ตัวชี้วัดที่ไม่ผ่าน คือ ด้านการส่งเสริมสุขภาพ และด้านบริการเป็นเลิศ⁽⁷⁾ ซึ่งแตกต่างจากการประเมินยุทธศาสตร์สุขภาพระดับจังหวัด ในปี 2562 ที่พบว่าผลการดำเนินงานส่วนใหญ่ผ่านเกณฑ์ และการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพเป็นเลิศและด้านระบบบริการเป็นเลิศผ่านเกณฑ์ ตามลำดับ ส่วนการประเมินผลระยะ 5 ปี พบว่า ผลการดำเนินงาน

ผ่านเกณฑ์ ซึ่งมีตัวชี้วัดที่ผ่านเกณฑ์ลดลงเนื่องจากในเดือนธันวาคม ปี 2563 จนถึง ปี พ.ศ. 2565 เป็นช่วงของการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำงานด้านการส่งเสริมสุขภาพ และการจัดการระบบบริการสุขภาพ โดยที่ด้านปัจจัยนำเข้ากระบวนการ ไม่แตกต่างกัน⁽⁷⁾ แต่พบปัญหาการนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างขาดการจัดการเพื่อจัดทำข้อมูลในการตัดสินใจเชิงบริหาร⁽⁸⁾ การมีโปรแกรมที่หลากหลายในการคัดกรองสุขภาพจากส่วนกลาง ควรปรับให้เป็นโปรแกรมกลาง มีฐานข้อมูลในระดับจังหวัดและพัฒนาให้ผู้รับผิดชอบสามารถเข้าถึงข้อมูลในการทำงานและการกำกับ ติดตามตัวชี้วัดได้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรมีการปรับปรุงยุทธศาสตร์สุขภาพให้สอดคล้องกับภารกิจปัจจุบัน เพื่อรองรับการถ่ายโอนภารกิจไปยัง องค์การบริหารส่วนจังหวัด
2. พัฒนาระบบข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงาน กำกับติดตามและประเมินผล มีประเมินผลแผนยุทธศาสตร์ทั้งระยะสั้น และระยะยาว เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสุขภาพ

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข. แผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (ด้านสาธารณสุข). สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข; 2559.
2. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น. แผนยุทธศาสตร์พัฒนาสุขภาพจังหวัดขอนแก่น ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2560-2564). สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น; 2560.
3. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น. แผนยุทธศาสตร์สุขภาพจังหวัดขอนแก่น ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2563-2565). สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น; 2562.
4. Stufflebeam D. L. For applying CIPP evaluation model checklist: A tool the CIPP model to assess projects and programs. Western Michigan University [Internet]. [cited 5 Mar 2023]; Available from: [http://rszarf.ips.uw.edu.pl/ewalps/dzienne/cipp-model-stufflebeam 2015.pdf](http://rszarf.ips.uw.edu.pl/ewalps/dzienne/cipp-model-stufflebeam%2015.pdf)
5. Stufflebeam, D.L. Educational Evaluation and Decision Making. Illinois : Peacock 1981.
6. นฤมล เอกธรรมสุทธิ และสิริรักษ์ เจริญศรีเมือง. แนวทางการประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมิน CIPPiest ในการประเมินโครงการทางสุขภาพ. ราชวดีสาร วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุรินทร์ 2567; 11 (2): 137.

7. กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. การประเมินแผนยุทธศาสตร์ชาติด้านสาธารณสุข ระยะแรก (พ.ศ.2560-2564). นนทบุรี: กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข 2566.
8. สมจิตร เดชาเสถียร, เกษฎา สุรวรรณ, พชรพร ครอบงุม และปัทมา ล้อพงษ์พานิชย์. การประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบสุขภาพ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น ปีงบประมาณ 2562 .วารสารสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น 2562; 1(2): 159-169.
9. อรุณ จิรวินัยกุล. สถิติวิทยาศาสตร์สุขภาพเพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: วิทยพัฒน์: 2558.
10. กัลยา วานิชย์บัญชา. การวิเคราะห์สถิติ สถิติสำหรับบริหารและวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2550.
11. กนิษฐา จำรูญสวัสดิ์. การประเมินผลนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนามัยการเจริญพันธุ์แห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2553-2557). สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ ทหารผ่านศึก 2557.
12. ไพรัช บวรสมพงษ์, สมศรี ศิริขวัญชัย และพรธิดา วิเศษศิลปานนท์. การประเมินผลแผนยุทธศาสตร์ทศวรรษกำลังคนด้านสุขภาพแห่งชาติ. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล 2555.